

COP D'ULL

Al cel, la gesta dels estels

ENRIC CASASSES FIGUERES

Alguns posen el crit al cel contra el català de barretina i espardenyes sense voler-se adonar que avui el més nociu és el catalanoide que porta sabates cares i s'emmiralla en l'europeisme (de l'oest) americanista (del nord) en comptes de prendre com a model els vietnamites o els indígenes mexicans, és a dir, els pobles que encara porten llur calçat artesà tradicional, és a dir, els que a la llarga, quan s'enfonsi l'imperi del petroli, no quedaran descalços.

Que em perdonin, però la major part dels artistes catalans que han estat i són escoltats i respectats arreu del món són allò que se'n diu de barretina i espardenya. En el llibre *El pensament de Gaudí* el genial arquitecte fa un elogi arquitectònic genial de l'espardenya, i dic genial perquè no és un elogi arquitectònic en el sentit de veure l'espardenya com un edifici, sinó arquitectònic en el sentit de veure l'espardenya com una espardenya, que és una cosa que no és una casa però en certa manera també hi vivim a dins. Un altre artista de fama mundial que porta la barretina i les espardenyes posades, i especialment quan es muda (en això de posar-se la barretina en les grans ocasions coincideix amb Verdaguier), és Dalí. Gairebé a l'extrem oposat hi ha el fenomenal Miró, que solia anar amb un discret vestit gris, però fins Hemingway sabia o intuïa que el centre de l'obra mironiana és la masia! I en fi, el mateix Brossa, en el llibre *Els entrebancs de l'univers*, de la seva poesia rasa, afirma que guarda la barretina del seu avi (el poema es diu *El camí recte*). Un cas diferent d'artista amb un reconeixement internacional

COLLECCIO ANTONI BOADA

Jacint Verdaguer, un català amb barretina

d'alt nivell, encara que circumscrit a uns àmbits diguem-ne universitaris, filològics o literaris, és el de Joan Coromines, que no seria tant un català d'espardenya com de xiruca, malgrat l'amor que sent per l'espardenya i per la barretina.

Si indaguem doncs d'on venim i què hi ha darrere de tot això irem in-

evitablement a parar a Verdaguier, un dels pensadors més penetrants i profunds del primer moment del canvi que ha fet desaparèixer el món antic de la barretina i les espardenyes i ens ha acabat duent a la informàtica i als pàrquings subterranis. Aquest canvi comença amb la industrialització i a Catalunya aquest moment va ser especialment dolorós i violent. I aquest dolor i aquesta violència s'encarnaren de forma simbòlica i alhora ben real

en la persona i l'obra de Verdaguier. A part (o no) d'això, com a poeta religiós, com a poeta metafísic, o com a poeta i prou, és el més ambiciós que hi ha hagut: la seva visió de la maquinària de l'univers (de la gesta dels estels), o més ben dit, la seva pregunta a la maquinària de l'univers, encara és candent i viva en els lectors, ateu o no, d'avui, i fins en els que ni ho saben, si són ateu, i fins en els que ni els importa gaire, això. Verdaguier va obrir un programa que encara està actiu, un programa que potencia i fa augmentar l'abast de tots els programes que hem anat obrint després. Si sols hi hagués hagut l'autoritat del bisbe i la fortuna del marquès empresari, Catalunya ara no tindria pràcticament cap prestació, s'hauria acabat, però hi hagué Verdaguier... hi hagué Verdaguier cant-

tant la cançó del barretinaire, cantant *el final* dels barretinaires, i el conflicte va agafar unes dimensions que encara duren i que volen dir que no és tan fàcil fer callar l'esperit autènticament religiós, que no és tan fàcil fer plegar un país o un poble, que no és tan fàcil reduir l'home a un rol, a una etiqueta, a una mercaderia. La guerra continua.

ERUDITS D'AQUÍ

Garrabou, escriptor de raça

ALBERT MANENT

A la primeria de l'octubre passat va morir a Barcelona, on havia nascut el 1928, un vell company ja de la primera *Antologia poètica universitària* (1949), que va preparar Josep Maria Ainaud. Llicenciat en dret, fou cap del comerç exterior de la Cambra de Comerç barcelonina. Havia estudiat ciències polítiques a París i visqué anys a França i a Alemanya. Però la seva autèntica vocació era la literatura, concretament la novel·la, la prosa literària i també la història de catalans de relleu, sobretot militars.

Per raons de censura, hagué de publicar a Perpinyà la novel·la *El mar escolta* (1957), que és una anàlisi psicològica de Màrius, el protagonista que va "caminant per via de suïcidi, cap a una mort inexorable". L'obra té la influència d'escriptors alemanys com Hesse.

La segona novel·la, *Els homicides* (1981), és un conjunt de narracions en què es debat el destí de l'home, i en totes s'esdevé un homicidi. Després Garrabou s'endinsà pel camí de les biografies breus dins la col·lecció *Gent nostra* i així hi publicà les del general Prim (1985), les del mariscal rossellonès Jofre (1986), el general carlí Cabrera (1989), el també general Eulogi Despujol, home fort a les Filipines, el novel·lista Blasco Ibáñez (1995) i el general carlí Tristany (1997).

Després escriví tres visions literàries de zones dels Països Catalans: *Homenatge a Castelló* (1989), *Per terres de Lleida* (1994) i *Homenatge a Alacant* (inèdit). La seva prosa és imatjada, brillant i de vegades recorda el preciosisme de Joan Santamaria. Hi trobem un vocabulari riquíssim. Publicà també el breu diccionari *Presència catalana a Filipines* (1998). I deixà inèdita una gran novel·la històrica en què part dels fets passen a Lleida i encara més a Filipines.

Fóra lamentable que el conjunt de l'obra de Garrabou, que reivindicava les seves arrels lleidatanes, no fos valorada com cal.

PARLEM-NE

Les 'Homilies d'Organyà' (1)

JOAN SOLÀ

Per fi tenim una gran edició d'"el text més vell de la nostra literatura", com l'anomenava Joan Coromines, el primer text en què "la llengua del poble esdevé llengua literària", amb paraules d'Armand Puig. Es tracta de les *Homilies d'Organyà*, escrites en una llibreteta humil (pràctica, manual) de 16 pàgines que es conservava a la paròquia d'Organyà, a l'Alt Urgell, fins que la va descobrir l'infatigable erudit i patriota Joaquim Miret i Sans l'any 1905 i la va fer comprar per a l'actual Biblioteca de Catalunya per vuitanta-cinc pessetes. Una de les casualitats de la història, abans de la vasta i esruixidora destrucció de pergamins antics durant la nostra infausta Guerra Civil. Una casualitat com tantes altres de les llengües romàniques, que valia la pena d'eleva a la màxima categoria històrica, religiosa i filològica. Això és

el que han fet, per fi, tres igualment infatigables i erudits investigadors: Amadeu J. Soberanas, de qui fou la bella i vella idea, Andreu Rossinyol i Armand Puig.

Tot plegat forma un llibre de 338 pàgines atapeïdes de notícies i de càlculs subtils, l'edició número 782 de l'Editorial Barcino, fundada per Josep M. de Casacuberta: llibre editat l'any 2001, en commemoració dels 75 anys de la fundació d'aquesta editorial. Però resulta que enguany farà 800 anys que es va escriure el text: de manera que no es podia publicar en una data més escaient. La "llarga gestació" (cito) s'ha fet a tres mans: Soberanas i Rossinyol expliquen les circumstàncies de la troballa del text i en fan una detalladíssima edició crítica, posant-hi a contribució totes les aportacions anteriors i diversos documents inèdits. De fet, són quatre edicions: una reproducció facsímil, una

edició "diplomàtica" (reproducció exacta del manuscrit, amb desplegament de les abreviatures) acarada al facsímil, una edició "crítica" (amb el text revisat i completat allà on calia, tot ben justificat en notes) i una versió al català actual. I Puig situa el document històricament, bíblicament i socialment a través d'un prodigiós escorcoll de biblioteques i arxius de França, Itàlia, Portugal, Catalunya i Madrid: una veritable teranyina d'homiliaris europeus antics, des del segle X.

Miret va descobrir el text exactament el dia 1 de setembre del 1905, no pas l'any 1904, com diu i repeteix ell mateix per error: la data és ara irrefutable, tret dels mateixos dietaris inèdits que ell escrivia de les seves excursions. I ara sabem també la data, segurament exacta, de redacció: fins ara els erudits el situaven a finals del segle XII o molt a primers anys del XIII, per indicis filolò-

gics i religiosos. Ara el calendari perpetu Capelli ha permès d'estrènyer el cercle: era un text destinat exactament a la Quaresma del 1204, i per tant es devia redactar l'any 1203. També una altra minuciosa aportació paleogràfica recent de Jesús Alturo el situa en aquesta zona temporal.

Es tracta d'un text redactat directament en català, gran novetat en aquella època de domini del llatí; llevat d'una de les homilies, que és "traducció-adaptació" d'una altra d'escrita en provençal i conservada a Tortosa. La canònica agustiniana de Tortosa va ser una fundació (1155) de la casa mare dels canonges regulars agustinians (l'"orde dels predicadors" del segle XII) de Sant Ruf d'Avinyó. Sant Ruf proporcionà sermonejar a Tortosa, i des d'aquí se'n difongueren còpies directament a d'altres canòniques majors (Sant Joan de les Abadesses, Cardona, Solsona) i indirectament a les menors: una d'aquestes era Organyà. El text devia redactar-lo un canonge de la catedral de Tortosa, i un copista d'Organyà en féu la versió conservada. Felicitat cordialment l'equip. Dijous vinent els donaré detalls d'aquest text venerable.